

Socioekonomické postavení učitele

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Anna Vlková**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Anna Vlková
Osobní číslo: P13001056
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Socioekonomické postavení učitele
Zadávací katedra: Katedra filosofie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se pokusí srovnat společenskou potřebnost povolání učitele s jeho reálným socioekonomickým postavením. Obsahově se zaměří na genderové aspekty, jak souvisí feminizace školství s odměňováním učitelů. Dále seznamuje s genderovými strukturami různých stupňů vzdělání a jejich dopadu na prestižní postavení učitele. Studentka se bude v průběhu vypracovávání řídit metodologickými pokyny vedoucí a pravidelně konzultovat další části práce. Metodou práce bude analýza a komparace textových materiálů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

PÍŠOVÁ, Michaela a Karolina DUSCHINSKÁ. Mentoring v učitelství: výzkumný záměr Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání. [2. vyd.]. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2011, 204 s. ISBN 978-80-7290-589-8.

SPIPKOVÁ, Vladimíra a Anna TOMKOVÁ. Kvalita učitele a profesní standard. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2010, 257 s. ISBN 978-80-7290-496-9.

KOHNNOVÁ, Jana. Profesní rozvoj učitelů a cíle školního vzdělávání. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2012, 362 s. ISBN 978-80-7290-625-3.

STARÝ, Karel. Profesní rozvoj učitelů: podpora učitelů pro zlepšování výsledků žáků. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2012, 188 s. ISBN 9788024620879.

SKLENÁŘOVÁ, Nikola. Interakce a komunikace učitele v edukačním procesu. Vyd. 1. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, 147 s. ISBN 978-80-7464-391-0.

Postoje učitelů k vlastní profesi / Jan Solfronk, Petr Urbánek . Pedagogický výzkum v ČR S. 182-189

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 15. dubna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost při spolupráci a velmi cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla a Mgr. Michalu Trčkovi za přínosnou konzultaci.

Anotace

Bakalářská práce vymezuje společenskou potřebnost pedagogického povolání a reálného socioekonomického postavení učitele ve společnosti. Nejprve konstatuje feminizaci školství a její dopad na odměňování pedagogů, poté analyzuje genderové struktury různých stupňů vzdělání a jejich dopad na prestiž učitelského statusu.

Klíčová slova:

Učitel, feminizace, gender, plat, kariérní řád

Anotation

Bachelor thesis defines social teaching profession need real socio-economic status of teachers in society. First notes femi-nization of education and its impact on teachers' remuneration, then analyzes the gender structure of different levels of education their impact on the prestige of the teaching status.

Key words:

Teacher, feminization, gender, salary, career rules

Obsah

Úvod.....	11
1 Charakteristika učiteléské profese.....	13
1.1 Vymezení pojmu učitel	13
1.1 Počet pracovníků ve školství.....	17
1.2 Typologie učitelů.....	19
2 Prestiž.....	21
2.1 Prestiž učiteléského povolání	21
2.2 Postavení učitele ve společnosti.....	22
3 Feminizace učiteléské profese.....	24
3.1 Charakteristika feminizace.....	24
3.2 Vnímání učiteléské role.....	24
3.3 Rozšíření feminizace	25
4 Gender	28
4.1 Rodová a genderová identita.....	29
4.2 Gender a historie trhu práce.....	29
4.3 Diskriminace žen na pracovním trhu	30
4.4 Vliv genderu při výběru povolání.....	31
4.5 Obsazenost vyšších pozic v resortu školství.....	31
4.6 Rozložení sborů podle věkové kategorie	32
5 Platové ohodnocení	35
5.1 Odměňování.....	35
5.1.1 Ustanovení platů.....	36
5.1.2 Změny v ohodnocení.....	36
5.2 Srovnání platů na pracovním trhu	38
5.3 Pedagogové v jednotlivých regionech	39
5.4 Procentuální shrnutí platů učitelů	40
6 Kariérní řád	44
6.1 Pokyny řádu	44
6.1.1 První kariérní stupeň (KS1).....	45
6.1.2 Druhý kariérní stupeň (KS2).....	45
6.1.3 Třetí kariérní stupeň (KS3)	45
Závěr	46
Seznam použité literatury.....	49
Seznam použitých internetových zdrojů.....	51

Seznam grafů

Graf 1 Rozložení pedagogických sborů podle věku	34
Graf 2 Platové ohodnocení v ČR podle krajů	39
Graf 3 Srovnání platů v ostatních zemích EOOD	42

Seznam Tabulek

Tabulka 1 Procentuální počet pracovníků na 1 000 obyvatel	18
Tabulka 2 Učitelé na jednotlivých typech škol	19
Tabulka 3 Prestiž povolání.....	21
Tabulka 4 Feminizace v České republice podle typů škol.....	26
Tabulka 5 Feminizace v ostatních zemích EOC D podle typů škol.....	26
Tabulka 6 Platové tarify v ČR do 31. 8. 2016 (v Kč)	37
Tabulka 7 Platové tarify v ČR od 1. 9. 2016 (v Kč)	37
Tabulka 8 Platové třídy ostatních pedagogických pracovníků	38
Tabulka 9 Srovnání platů	38

Seznam použitých zkratk a symbolů

OECD - Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

HDP - Hrubý domácí produkt

Kč - Koruna česká

KS1 - První karierní stupeň

KS2 - Druhý karierní stupeň

KS3 - Třetí karierní stupeň

USD - Americký dolar

Úvod

Tématem této bakalářské práce je socioekonomické postavení učitele a potřeba učitele ve společnosti. Cílem učitelské profese je částečně formulovat budoucí společnost, vychovávat, předávat znalosti, dovednosti, snažit se vést každého studenta správnou cestou. V důsledku toho, by každý učitel měl přistupovat ke svému povolání jako k určitému poslání a měl by se i on sám neustále zdokonalovat a učit sebe samého novým znalostem a dovednostem.

Cílem bakalářské práce je poukázat na socioekonomické postavení učitele ve společnosti a analyzovat nedostatky prestiže pedagogického vzdělání a resortu školství v celku takovém. Stále nejvíce diskutovaným problémem je finanční ohodnocení, které se odráží nejen v prestiži samotného povolání, ale zároveň i v přístupu samotných učitelů. Přestože v posledních měsících proběhlo několik změn považovaných za jistý posun kupředu,¹ stále není povolání učitele bráno jako lukrativní zejména pro čerstvé absolventy pedagogických fakult.

Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. První část vymezuje pojmy: učitel, profese aj., snaží se shrnout, co učitelské povolání obnáší. Druhá část se zaměřuje na samotnou prestiž učitelství. Třetí část poukazuje na silně rozšířený jev feminizace, s touto problematikou úzce souvisí čtvrtá část, a to problematika genderového postavení mužské a ženské role v resortu školství. Nejrozsáhlejší pátá část podrobně analyzuje finanční ohodnocení pomocí komparace samotné České republiky a zároveň zemí, které jsou členem OECD. V poslední šesté části jsem se snažila nastínit aktuální změny v novele zákona v resortu školství.

Odborné literatury, která mi pomohla vymezit definice je mnoho, na druhou stranu mé aktuální téma vyžadovalo nespočet internetových zdrojů. Dále čerpaní z pedagogických deníků a časopisů na internetových stránkách. Při srovnání České republiky s ostatními zeměmi OECD mi pomohla cizojazyčná literatura: Education at a Glance 2016, jenž není v České republice publikovaná. Jako zdroj tabulek či grafů jsem používala údaje ze stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Městského úřadu českého statistického úřadu.

¹ Změny platových tarifů 31. 8. 2016 a 1.9 2017.

Toto téma jsem si zvolila z důvodu aktuálnosti dané problematiky. Zajímalo mě, jaká je prestiž povolání v České republice a zdali je situace obdobná i v jiných zemích členy OECD. Zda rozšířený jev feminizace a s tím úzce spjaté genderové stereotypy, které ovlivňují jak postavení učitelského statusu ve společnosti, a mají i značný vliv na finanční ohodnocení, najdeme v rozsáhlém měřítku i v jiných zemích. Přijít na to, proč po absolvování pedagogických fakult zůstává v oboru jen málo studentů a raději se snaží uchytit jinde na pracovním trhu.

1 Charakteristika učitelé profese

Učiteléskou profesí se zabývá velké množství odborné literatury jak u nás, tak v zahraničí.² Přesto pojem „učitel“, který slýcháváme v běžné i odborné komunikaci, nikde není jednoznačně definován, jako by se každý automaticky domníval, že si ho stejně vysvětluje laik i odborník.³ Tento předpoklad je bohužel neoprávněný.

Tradičně byl učitel považován za hlavní subjekt vzdělávání vykonávající unikátní a jedinečnou činnost.⁴ Jeho hlavním cílem bylo předat poznatky nejen žákům ale i společnosti a zároveň se zaměřit na výchovu, především dospívající generace.⁵ V současnosti se klade důraz na subjektové a zároveň objektové role v interakci s žáky a prostředím.⁶ Učitel se podílí na vytváření edukačního prostředí, organizaci a koordinaci žáků a v neposlední řadě monitorování procesu učení.

Náplň učitelé profese je předávat kulturní a společenské dědictví, které se dědí z generace na generaci. Zároveň učitel ovlivňuje a z části formuje budoucí společnost, tudíž by se k této profesi mělo přistupovat s respektem a zodpovědností. Učitelství obnáší silnou osobnost jedince, ale zároveň i motivaci k neustálému sebezdokonalování, dále vysoký stupeň sebeovládání, seberegulaci, empatii, kreativitu, akceptovat žáky a respektování jejich rozvoje.⁷

1.1 Vymezení pojmu učitel

V ne odborné komunikaci je to záležitost zcela bezproblémová: „*Učitel je ten, kdo učí.*“⁸ V každém pedagogickém slovníku či knize o pedagogice najdeme jinou definici, na základě toho jsem si vybrala pět definic, na kterých chci poukázat vývoj pedagogické profese a zároveň náročnost a neustále přibývajících povinností v učitelství.

2 Například: Belgie, Dánsko, Německo, Švédsko atd.

3 PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi.* Praha: Portál, 2002. *Pedagogická praxe.* ISBN 80-7178-621-7.

4 Tamtéž, s. 140

5 *Velký sociologický slovník.* Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

6 PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9. s. 242-243

7 KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel.* Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2. s. 157

8 KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství.* Praha: Grada, 2014. *Pedagogika (Grada).* ISBN 978-80-247-4502-2. s. 41

„Učitel je hlavním zprostředkovatelem systematicky upravených a srovnaných poznatků z nejrůznějších oborů vědních ve škole a zároveň vedle otce a matky třetím hlavním činitelem při výchování.“⁹

„Učitel - Jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“¹⁰

Tyto dvě definice poukazují na neustále proměňující se role učitele ve školství. Společnost je diametrálně odlišná než byla před několika lety/stoletím (práva učitelů, školní pomůcky). Aktuálně světový trend udává, že učiteli nestačí, když perfektně ovládá odbornou stránku učiva, ale musí si dokázat poradit i s řadou dalších úkolů. Umět zaujmout dnešní mladou generaci při výkladu, aby vůbec projevíli zájem o novou látku, není vůbec lehká záležitost (mnoho studentů se domnívá, že lze všechno vyčíst na internetových stránkách a nové vědění z knih nepotřebuje).

Dalším významným bodem je propojení výuky pomocí nových technologií, jejichž ovládání vyvolává obavy převážně u starší generace, která není připravena rutinní styl výuky kombinovat s moderními technologiemi. Nejmarkantnější rozdíl, který neustále stoupá, je v chápání autority nejen učitele, ale i celkového školství, viz v první definici je brán učitel jako hlavní zprostředkovatel a v definici vydané o 92 let později jako jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu. Už zde zaznamenáváme na společenském žebříčku hodnot mírný pokles postavení učitele. Přesunem do současnosti respekt neustále klesá a patřičná úcta jak u žáků, tak u rodičů je stále nižší, což samozřejmě stěžuje práci samotným učitelům a celkového školství.¹¹ Respekt u studentů nemá učitel předem stanovený, jako tomu bylo v dřívějších dobách, ale pracně a dlouhodobě si ho buduje. V důsledku toho by mělo docházet k neustálému pilování psychologicko-pedagogické připravenosti,¹² ať už u studentů pedagogických fakult, tak současných učitelů.

9 SOKOL, Josef a Josef KLIKA (eds.). *Stručný slovník pedagogický*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1893. s. 1912

10 PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MARES, pozn. 3. s. 261

11 VALÍŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-3357-9.

12 Učit se učit.cz: Postavení učitele ve společnosti se změnilo, naším úkolem je na to studenty připravit [online]. 2012 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.ucitseucit.cz/clanky/1-umeni-ucit/87-doslarozhovor>

Učitel ztělesňuje pro žáky určitou roli, stejně jako jejich rodiče, kamarádi atd. Sociální role učitele formuje mladou generaci pro budoucí společnost.

„Společenská pozice učitelů obnáší určitou společenskou hodnotu.

Relativně trvalou pozici nazýváme statusem.“¹³

Je to očekávaný způsob jednání jedince, podle toho v jaké určité společenské pozici se nachází. Celková společnost (rodiče, žáci, kolegové) předpokládá a očekává, že učitelovo chování, působení bude probíhat podle jeho společenského statusu. Učitelská role s sebou nese mnoho dalších variant, které by měl každý učitel aplikovat do svého povolání: dimenzi instruktora, stratéga, terapeuta, vychovatele.¹⁴

„Učitelé (teachers) jsou osoby, jejichž profesní aktivita zahrnuje předávání poznatků, postojů a dovedností, které jsou specifikovány ve formálních kurikulárních programech pro žáky a studenty zapsané do vzdělávacích institucí.“¹⁵

Každý učitel musí dbát na principy kurikulární reformy zformulované Národním programem rozvoje vzdělávání v České republice v tzv., Bílé knize. Kurikulární dokumenty uvádí vzdělávání žáků od 3 do 19 let a jsou utvářeny ve dvou úrovních – státní a školní.¹⁶ Učitelé ve vztahu ke kurikulu zobrazují dvě roviny:

- „jako uživatelé a zprostředkovatelé vzdělávacího obsahu, který je definován/normován“
- „jako tvůrci vlastního kurikula“¹⁷

Při procesu výuky musejí dokazovat, že jsou schopni zasadit kurikulární dokumenty do konkrétních vyučovacích případů, zároveň volit vhodně strategii potřebnou v danou situaci a v daných podmínkách, které ve třídě panují.¹⁸

13 HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-3704-1. s. 113

14 Tamtéž, s. 113

15 PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MARES, pozn. 3. s. 22

16 VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-1770-8. s. 68

17 GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP (eds.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-4368-4. s. 151

18 VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

„Kategorie učitel zahrnuje pouze pracovníky, kteří přímo provádějí vyučování žáků. Ředitelé škol, kteří nemají vyučovací úvazek, nejsou započítáváni mezi učitele.“¹⁹

Učitelé jsou ti, kteří přímo vykonávají pedagogickou činnost (zabývající se výchovou a vzděláváním žáků).²⁰ Ostatní zaměstnanci v resortu školství do této definice nespádají. Přestože napomáhají k tomu, aby probíhaly edukační procesy.²¹

¹⁹ České školství v mezinárodním srovnání: stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a glance .. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakladatelství Tauris, 2002. s. 400

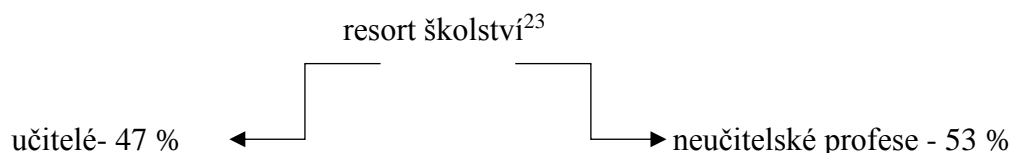
²⁰ OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. *Pedagogika (Grada)*. ISBN 978-80-247-5107-8. s. 85

²¹ PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3. s. 173

1.1 Počet pracovníků ve školství

Ve školství v České republice pracuje přibližně 321 600 osob, z tohoto počtu je celkem 151 600 učitelů všech druhů škol. Další školní pracovníci působí ve školní správě a administrativě a technických službách.²²

Přibližný procentuální poměr činí:

Pro realizaci edukačních procesů ve školním prostředí je potřeba zhruba podobného počtu zastoupení pozic učitelských a neučitelských. V dnešní době jsou edukační procesy velice náročné, tudíž je potřebné, aby byly zabezpečovány širokým podpůrným aparátem, což samozřejmě představuje relevantní ekonomické důsledky.²⁴

Z ekonomického pohledu je v resortu školství nadprůměrná zaměstnanost. Celkový nárůst učitelů předpokládá navýšení všech nákladů včetně finančního ohodnocení, které je neustále nedostačující, z důvodu toho je podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy²⁵ schůdnější varianta zmenšování počtu škol a redukce učitelů.²⁶ Předpokládaný nadměrný počet zaměstnanců v resortu školství by pravděpo-

²² Ve skutečnosti je počet učitelů v České republice o něco vyšší, když bychom připočetli učitele v necivilním sektoru (armáda) a učitele působící mimo formální vzdělávací systém (učitel autoškoly) – PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3. s. 172

²³ PRŮCHA, Jan, pozn.16 . s. 221

²⁴Tamtéž, s. 173

²⁵ <http://www.msmt.cz>

²⁶ Český statistický úřad: *Statistická ročenka České republiky - 2015* [online]. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2015>

dobně mohl vést až k sociálním konfliktům, například stávkám učitelů. Naopak z pedagogického hlediska nárůst učitelů se shledává pozitivním, dokládá nadprůměrný zájem o profesi v resortu školství.²⁷

Jednoznačné tvrzení, že v učitelství je nadprůměrná zaměstnanost, dokládají statistky, konkrétně porovnáme-li například sféru školství a zdravotnictví, zjistíme mnohem větší počet pracovníků na obyvatele, viz Tabulka 1.

Tabulka 1 Procentuální počet pracovníků na 1 000 obyvatel

Učitelé	17, 4 %²⁸
Lékaři	4, 3 %²⁹

27 VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-68-6.

28 PRŮCHA, Jan., pozn. 16, s. 172

29 *Počty lékařů na 1000 obyvatel v České republice [online]*. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: http://www.arr.cz/downloads/observator/uzemi/1_%20Po%20Po%20C4%8Det%201%C3%A9ka%C5%99%C5%AF%20na%201%20000%20obyvatel_prosinec2010.pdf

1.2 Typologie učitelů

Socioprofesionální skupina „učitelé“ je výrazně vnitřně diferencována. V důsledku toho vnikají různé typologie, nejvíce zastoupená typologizace je podle toho, na kterém „druhu a stupni školy“ učitelé pobývají. Další podkategorii učitelské profese tvoří specifická podle „oborů a vyučovaných předmětů.“³⁰

Méně zastoupenou skupinu tvoří učitelé, kteří vyučují všechny předměty, jedná se převážně o primární nižší stupeň. Početnější skupina učitelů je specializovaná na určitý/é předmět/y (matematika, čeština, zeměpis, dějepis, fyzika atd.).³¹

Tabulka 2 Učitelé na jednotlivých typech škol³²

Ukazatel	Školní rok			
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Mateřské školy				
učitelé celkem	25 737	26 781	27 739	28 583
učitelky (%)	99,7	99,7	99,6	99,5
učitelé muži (%)	0,3	0,3	0,4	0,5
Základní školy				
učitelé celkem	58 023	57 815	57 669	58 269
učitelky (%)	84,1	84,3	84,2	84,3
učitelé muži (%)	15,9	15,7	15,8	15,7
Střední školy celkem				
učitelé celkem	45 385	43 876	41 789	40 214
učitelky (%)	58,9	59,1	59,7	59,6
učitelé muži (%)	41,1	40,9	40,3	40,4
Konzervatoře				
učitelé celkem	1 030	1 121	1 127	1 158
učitelky (%)	50,0	49,0	49,8	50,4
učitelé muži (%)	50,0	51,0	50,2	49,6
Vyšší odborné školy				
učitelé celkem	1 841	1 891	1 876	1 783
učitelky (%)	62,8	60,7	63,0	63,9
učitelé muži (%)	37,2	39,3	37,0	36,1
Vysoké školy				
akademičtí pracovníci celkem	22 119	21 816	21 339	21 545
akademičtí pracovníci - ženy (%)	35,2	35,3	35,6	35,9
akademičtí pracovníci - muži (%)	64,8	64,7	64,4	64,1

30 PRŮCHA, Jan, pozn. 1 s. 22

31 Tamtéž, s. 23

32 Vysoké školy- údaje pouze za veřejné vysoké školy, akademičtí pracovníci ve fyzických osobách k 31. 12. Včetně škol zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Od roku 2006/07 se samostatně nevykazují učitelé za gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště, k dispozici jsou pouze souhrnné údaje za střední školy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Z tabulky vyplývá, že v mateřské školce od roku 2010 se počet učitelů zvýšil, ovšem ani **1 %** nezastupují ve funkci muži. Na základní škole se počet učitelů pohybuje zhruba na stejné hranici, přibývání a ubývání je minimální, zde je procento mužské populace zastoupeno už více, ale opět je rozdíl markantní (**68,4 %**).

Počet učitelů na střední škole od roku 2010 klesá, zde jsou opět rozdíly v obsazenosti podle pohlaví zanedbatelné. Na konzervatoři statistika ukazuje, že procentuální zastoupení učitelů se pohybuje zhruba po dobu čtyř let velice shodně. Nyní se zástup ženského a mužského pohlaví zcela vyrovnává.

U vyšších odborných škol se počty opět moc nemění, pouze v roce 2013/2014 mírně klesl počet učitelů, ale zároveň se zmenšil o celkový počet učitelů, takže změny jsou minimální. Opět nadpoloviční většinu zastupují ženy. V závěru celkový počet pracovníků na vysoké škole v roce 2011/2012 mírně klesl, dále se už hranice počtu nesnižuje. Zde je poprvé mužská populace početnější než ženská zhruba o **30 %**. V posledním roce minimální nárůst žen je zaznamenám, ale jedná se o pouhé **2 až 3 %**.

V České republice nejpočetnější zástup tvoří učitelé základních škol, největší nárůst se vyskytuje v mateřských školách. Zhruba stejný počet učitelů působí na konzervatořích a vysokých školách. Z celkové analýzy po shrnutí všech dat vyšel jednoznačný výsledek, a to je nadprůměrná feminizace učitelských sborů, ale zároveň s vyšším typem škol obsazenost učitelů- mužů stoupá.

2 Prestiž

Prestiž povolání v České republice je opakovaně měřena Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR. *Prestiž je pojem z oblasti hodnotových soudů a v českém jazyce má význam „vážnost“, „významnost“, „důležitost“ aj.*³³

2.1 Prestiž učitelského povolání

Stanovení prestiže může být směřováno na jednotlivce (jeden zvolený učitel v konkrétní škole), ale i na širší sociální skupiny (nespočet učitelů na mnoha školách). *„Sociální pracovní role spojená s výkonem souboru činností, jejichž smyslem je působit na chování, přesvědčení a citění žáků a předávat jim znalosti, dovednosti a návyky vytvořené kulturou předchozích generací.“*³⁴ Uvedením tabulky poukazují na překvapivé zjištění, při výzkumu veřejného mínění se učitelství umístilo na předních příčkách, ovšem ve skutečnosti prestiž není tak vysoká.

Tabulka 3 Prestiž povolání³⁵

Profese	Prestiž v roce 1990	Prestiž v roce 2013
1. Lékař	78 bodů	91,5 bodu
2. Vědec	71 bodů	76,4 bodu
3. Zdravotní sestra	65 bodů	74,8 bodu
4. Učitel na VŠ	76 bodů	74,6 bodu
5. Učitel na ZŠ	66 bodů	71,1 bodu
6. Soukromý zemědělec	55 bodů	64 bodů
7. Konstruktor, projektant	58 bodů	62,6 bodu
8. Programátor	55 bodů	59,8 bodu
9. Policista	45 bodů	55,7 bodu
10. Majitel malého obchodu	48 bodů	54,9 bodu
11. Účetní	42 bodů	52 bodů
12. Manažer, obchodník	65 bodů	50,2 bodu
13. Voják z povolání	30 bodů	50 bodů
14. Profesionální sportovec	48 bodů	47,6 bodu
15. Bankovní úředník	41,6 bodu	45,7 bodu
16. Novinář	49 bodů	43,9 bodu
17. Sekretářka	29 bodů	40 bodů
18. - 19. Kněz, duchovní	46 bodů	38 bodů
18. - 19. Ministr	76 bodů	38 bodů
20. Uklízečka	25 bodů	34,2 bodu

33 PRŮCHA, Jan, pozn.16 s. 181

34 Tamtéž, s. 272

35Aktuálně.cz: Nejprestižnější povolání v Česku [online]. 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/nejprestiznejsi-povolani-v-cesku-vojaci-miri-vzhuru-ministri/r~6daf9146c05411e5a457002590604f2e/>

Při porovnání pravé části tabulky z roku 1990, kdy tento výzkum probíhal prvně, k velkým změnám/posunům nedošlo. Ačkoliv v rozmezí porovnaného šetření uběhla relativně dlouhá doba, kdy se v českém hospodářství udály značné změny. Lze tvrdit, že ani hospodářská krize trvající v letech 2008-2010, zásadně nezaznamenala rozdíly ve strategii lidí.³⁶

Důvodem vysokého umístění učitelské profese v žebříčku jsou kritéria, kterými se při volbě veřejnost řídí. Na prvním místě byly uvedeny znalosti, na druhém význam pro společnost, třetí místo zaujímá zodpovědnost. Zde se nám objasňuje paradox situace, který odlišuje Českou republiku od mezinárodních výsledků. Na předních příčkách tabulky se vyskytují povolání, která jsou z pohledu respondentů považována za významná pro společnost, i přesto že tyto profese jsou relativně nízko finančně ohodnoceny včetně učitelské profese.³⁷

Paradox, proč se vždy při měření prestiže vyskytuje učitelství na předních příčkách, dokládá, že samotná společnost si uvědomuje potřebnost tohoto povolání, ale zároveň učitelskou cestu neusnadňuje, ať už v neustálém podryvání autority (rodiči, medii) a přibývání povinností, které musí učitel splňovat a dodržovat. Proč tedy učitelé považují své povolání za ne příliš prestižní. Sebehodnocení samotných učitelů ovlivňuje mnoho faktorů, nejvýraznějším je neustále diskutovaný problém finančního ohodnocení, především když si uvědomíme náročnost daného povolání, vyžadující vysokoškolské vzdělání. Další faktory představují vysoký stupeň feminizace učitelských sborů a zároveň i zakotvené představy o snazším studiu pedagogického oboru.³⁸

2.2 Postavení učitele ve společnosti

Každý učitel by měl mít zodpovědný a svědomitý přístup. Učitelská profese je velice náročná, ať zmíníme samotnou přípravu na hodinu či neustálé vzdělávání se ve svém oboru, až po zvyšování požadavků od společnosti a naopak snižování samotných nároků do zasahování výchovy žáků. Přes všechny tyto nepříznivé faktory ná-

36 KISLINGEROVÁ, Eva. *Nová ekonomika: nové příležitosti?*. V Praze: C.H. Beck, 2011. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-403-2 s. 282

37 *Prestiž učitelské profese pohledem studentů učitelských oborů a pedagogů [online]*. Mgr. Lucie Sochorová, 2014 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/wmus/studium/doktor/teoreticke_reflexe_hv_10_1/sochorova.pdf

38 *Prestiž učitelské profese pohledem studentů učitelských oborů a pedagogů [online]*.

ročnosti této profese, učitelé považují za pozitivum neustálý kontakt s mladou generací, tvůrčí charakter a různorodost samotného povolání. Kvalita práce učitelů se odráží na úrovni vzdělávání budoucí generace.³⁹

Paradox mezi vysokým vzděláním a nedostačujícím ohodnocením v porovnání s jinými obory leckdy i s nižší kvalifikací vede k tomu, že výrazně klesá celková motivace. Učitelé, kteří jsou přesvědčeni o nedostačujícím ohodnocení, neprojevují iniciativu pro své sebezdokonalování a rozvíjení se ve své profesi. Samotní učitelé se domnívají, že navýšení společenské důležitosti dosáhnou vyšším finančním ohodnocením alespoň v takové míře, aby se pohyboval nad celostátním průměrem.

Společenská důležitost učitelské profese je z ekonomického ohledu nedocněna. Na nerovnost finančního ohodnocení v porovnání s ostatními povolání s podobnou kvalifikací má jistý podíl nadprůměrná feminizace učitelských sborů a s tím související zakotvené genderové stereotypy o nižším finančním ohodnocení žen. V důsledku toho klesá celková prestiž tohoto povolání a obvykle nepředstavuje u mužů lukrativní zaměstnání.⁴⁰

39 HOLEČEK, Václav, pozn.8 s.23

40 Tamtéž, s. 23

3 Feminizace učitelé profese

3.1 Charakteristika feminizace

„Termínem „feminizace“ učitelé profese se běžně vyjadřuje skutečnost, že v socioprofesi skupině učitelů existuje disproporce mezi počtem mužů a počtem žen: ženy tvoří výraznou většinu.“⁴¹ Tento rozsáhlý jev se objevuje stále častěji v diskusi pedagogů, teoretiků, dokonce i širší veřejnosti a působí jako jeden z negativních rysů, který se nadprůměrně rozvinul ve školství.

Feminizaci učitelé profese je nutno považovat za jednu ze vstupních determinant edukačních procesů ve školním prostředí.⁴² Nadprůměrná feminizace ovlivňuje situaci ve výchově žáků. Především se jedná o druhý stupeň základních škol, kde pro dospívající chlapce a dívky je vnímání mužského elementu nezbytně potřebné (na prvním stupni se zastoupení žen nejeví jako problémové, začínající žáci naopak ocení spíše empatii a pomoc při vstupu do nové etapy života).⁴³

3.2 Vnímání učitelé role

Společnost od mužů očekává nezávislost, dominanci v rozhodování a přirozenou autoritu, rychlé a racionální jednání, které se promítne do výchovy žáků.⁴⁴ Naopak ženy projevují podřízenost, větší emocionalitu a zároveň empatii a citlivější přístup k řešení problémů.⁴⁵ I samotní učitelé věnují jinou pozornost žákům a žákyním, předem očekávají a tolerují jiné chování.

41 PRŮCHA, Jan., pozn. 16. s. 174

42 Tamtéž, s. 175

43 KOLÁŘ, Zdeněk, pozn. 4. s. 42

44 SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4054-6. s. 105*

45 Zajímavý příklad, jak je důležité u adolescentů zastoupení mužské role z hlediska evoluční psychologie, by mohlo být sledování chování sloního stáda bez dominantního samce, podobné mechanismy by se případně mohly projevit u lidí. V africkém přírodním parku Kruger Park, řešili vyvražďování nosorožců. Prvně byli podezřelí neznámí vandalové, ale po vyšetření byl lidský zásah vyloučen. Ukázalo se, že nosorožce vyvražďovalo stádo mladých sloních samců. Správci parku, aby zabránili přemnožení slonů, od stáda oddělili staršího samce. Bez dominantního vůdce (samce), došlo při dospívání slonů k agresivitě, nárůstu adrenalinu a testosteronu, k předčasné sexuální aktivitě a dokonce k drastickému zabíjení nosorožců.

U dívek je „*pozitivní pozornost (pochvala) orientovaná spíše na sociální ctnosti (píle, zdvořilost, poslušnost, pěkné vyjadřování,*“ naopak u chlapců jsou vyžadovány „*výkonově orientované aktivity, tendence prosadit se a dominovat.*“⁴⁶

Učitelky na rozdíl od učitelů jsou více tolerantní při nekázní a celkové hlučnosti žáků, považují to za součást mužských vlastností, které jsou nutné zachovat pro budoucí průbojnost a dominantnost mužů, zatímco dívky jsou posilovány v poslušnosti a podřízenosti. Dochází tak k rozdílnému posuzování chlapců a dívek, což může mít dopad na „*formování femininních či maskulinních vlastností žáků/žákyň, s trvalými důsledky pro vývoj osobnosti.*“⁴⁷

Názory pedagogů a psychologů zda má feminizace učitelských sborů pozitivní nebo negativní vliv se rozlišují.⁴⁸ Ovšem rodiče jsou toho názoru, že zastoupení mužské role by mělo být procentuálně vyšší a požadují zejména na základních školách zvýšení, hlavně na druhém stupni základních škol.⁴⁹

3.3 Rozšíření feminizace

Působení žen v resortu školství se dlouhodobě pohybuje procentuálně nadprůměrně a i přesto zaznamenáváme v České republice podle statistik Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy mírný nárůst ve všech typech vzdělávání viz Tabulka 4 Feminizace v České republice podle typů škol.

46 SLAVÍK, Milan, pozn. s. 105

47 HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6. s. 83

48 URBÁNEK, Petr. *Vybrané problémy učitelské profese: aktuální analýza.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, Fakulta pedagogická, 2005. ISBN 80-7083-942-2.

49 PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník. 2.*, aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

Tabulka 4 Feminizace v České republice podle typů škol⁵⁰

Typy škol	Podíl žen	Vývojový trend (2010 – 2014)
mateřské školy	99,7 %	trvalý podíl žen
základní školy	84,3 %	trvalý podíl žen
střední školy	59,6 %	mírný nárůst
konzervatoře	50,3 %	mírný nárůst
vyšší odborné školy	63 %	mírný nárůst
vysoké školy	35,6 %	mírný nárůst

V České republice se kromě učitelů vysokých škol v ostatních kategoriích vyskytuje nadpoloviční procento žen. V posledních čtyřech letech zaznamenáváme mírný nárůst ve všech odvětvích škol (kromě mateřských a základních škol, kde je tak vysoký podíl žen trvalý). Trvale nadprůměrná hranice obsazenosti ženského pohlaví udává jednoznačný fakt, že muži z resortu školství pomalu mizí.

Feminizace v ostatních zemích OECD⁵¹ se pohybuje procentuálně přibližně stejně jako v České republice. I přesto, že tyto údaje nejsou tak podrobně rozepsané jako v předchozí tabulce (viz Tabulka 5), můžeme konstatovat, že nadprůměrná feminizace se netýká pouze České republiky, ale jedná se o rozšířený jev i v ostatních zemích OECD. Ve všech stupních vzdělávání je přibližně nadpoloviční většina zastoupená ženami.

Tabulka 5 Feminizace v ostatních zemích EOCD podle typů škol⁵²

Typy škol	Podíl žen
mateřské školy	94,6 %
základní školy	77,0 %
střední školy nižší stupeň	62,7 %
střední školy vyšší stupeň	48,9 %
zbylé školy	63,8 %

⁵⁰Tamtéž, s. 27

⁵¹ Organice pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

⁵² PRŮCHA, Jan, pozn.1 s. 27

Feminizace se vyskytuje i v takých oborech, které byly dříve spíše doménou mužů. Jedná se o obory matematika, fyzika, zeměpis. V České republice v porovnání s evropskými zúčastněnými zeměmi je ve školství v oboru matematika mírně nadprůměrné zastoupení žen, a to 79 %.⁵³

⁵³ DYTRT, Zdeněk. *Ženy a management: kreativita, inovace, etika, kvalitativní management*. Brno: BizBooks, 2014. ISBN 978-80-265-0150-3 s.

4 Gender

„Samotné slovo gender je pôvodu řeckého a v řečtině znamená rod.“⁵⁴

Formuluje se v průběhu socializace jedince, už od raného věku v sobě budujeme jak být mužem a ženou.⁵⁵ Genderové studie vystavují v protiklad pohlaví a gender, rozdíly odpovídají dvojici „*biologický*“ a „*společenský*.“ Pohlaví odkazuje na soubor anatomických vlastností žen a mužů a gender představuje místa a role předem stanovené mužům a ženám ve společnosti.⁵⁶ Ve společnosti během několika let vznikly role mužů a žen, které vyplynuly z biologických vlastností, bohužel postupně se přetvořily ve společenská očekávání, jež jsou označována jako „*genderové role*“ či „*genderové stereotypy*.“⁵⁷

Gender je univerzální klasifikační systém a tvoří strukturu mocenských vztahů, tudíž je ve společnosti vytvořena genderová dělba práce, kdy muži a ženy provozují jiné práce, které z hlediska fungování společnosti představují různou důležitost a jsou taktéž jinak finančně ohodnoceny. Obvykle tato hodnocení nevychází z objektivních faktů, které by určovaly, jak zásadní jsou aktivity mužů a žen pro společnost. Povyšování práce mužů nad práci žen vychází z povahy genderové ideologie, která stanovuje, že jsou muži důležitější a hodnotnější než ženy.⁵⁸

54 KEDRON, Katerina. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*. Praha: Karolinum, 2014. Studia philologica Pragensia. ISBN 978-80-246-2565-2. s. 32

55 KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-343-1. s. 22

56 KEDRON, Katerina, pozn.. s. 32

57 ARMOUR, Ellen T. *Deconstruction, feminist theology, and the problem of difference: subverting the race/gender divide*. Chicago: University of Chicago Press, c1999. Religion and postmodernism. ISBN 0-226-02689-2. s. 6

58 Tamtéž, .s. 35

4.1 Rodová a genderová identita

Rodová identita je vnitřní a ryze osobní složka lidské osobnosti. „*Tvoří ji rodové atributy, které jedinec prožívá jako jemu vlastní.*“⁵⁹ Rodové role, které jsou v souladu s vnitřním prožíváním jedince, jsou zároveň součástí rodové identity. Jedinec tyto projevy/reakce prožívá seberealizováním, „*ovšem příslušná část role je po- cíťována jako souhlasná se sebepojetím, jako ego-syntonní.*“⁶⁰

Genderové role zahrnují vnější projevy, s nimiž se jedinec neztotožňuje. Konkrétně ty projevy jedince za účelem zjištění, nebo jako projev sociální konformity, tudíž část rodové role jedinec prožívá jako nesouhlasnou se sebepojetím, tedy jako „*ego-dystonní.*“⁶¹

Rodová identita je součástí našeho já, každého jedince potenciálně specifická a jedinečná (podobně jako celková naše identita). Individuace je v širokém společenském měřítku vázáná na určité podmínky. Neobejde se bez tolerance společnosti, která umožňuje vznik možných (alternativních) identit. Pestrá, široká nabídka alternativních vzorů následně podněcuje „*k aktivnímu utváření identity zbytku populace.*“⁶²

4.2 Gender a historie trhu práce

Základ lidské existence bylo a je vykonávání práce. Lidé od samotného počátku pracovali, aby zajistili základní materiální potřeby pro život (jídlo, pití, bydlení) pro sebe i pro svou rodinu. V 17. století se začíná v západní Evropě rozvíjet raný kapitalismus v souvislosti budování moderního státu, za nejdůležitější výrobní jednotku byla považována rodina, v rámci ní se na chodu domácnosti podíleli ženy i muži.⁶³ Následný vznik kapitalistických továren, manufaktur, a s tím související rozpínání byrokratických státních institucí došlo k jinému postavení mužů a žen na trhu práce. Rozdělení sféry domova a práce se začal výrazně formulovat v počátku 19. století.⁶⁴

59 JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9, s. 40

60 Tamtéž, s. 40

61 Tamtéž, s. 41

62 SMETÁČKOVÁ, Irena a Lucie JARKOVSKÁ. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-X. s. 34

63 Tamtéž, s. 32

64 Tamtéž, s. 32

Genderové stereotypy o vykonávání rozdílné práce muži a ženami se vytvářely během průmyslové revoluce.⁶⁵ Přesun pracovního trhu z rodinných sídel do továren vedlo k velké části zastoupení mužů a ženy středních vrstev se staraly o chod domácnosti (tato varianta se nevztahuje k dělnickým vrstvám, kde obvykle pracovaly jak ženy, tak děti a většinou taktéž ke svobodným ženám středí vrstvy, kdy svým podstatně nižším platem musely přispívat na chod v domácnosti).⁶⁶ Už v této době byl muž brán jako živitel rodiny a ženy vykonávaly méně kvalifikované zaměstnání. Počet pracujících žen výrazně vzrostl v prvních dekádách 20. století příchodem války z důvodu nutnosti zastoupení mužů. V poválečných letech se postavení žen v České republice významně lišil od vývoje v rozvojových zemích. Na západě byla snaha dostat ženy zpět do domácnosti, což se do 70. let vláde poměrně dařilo, součástí socialistické politiky plné zaměstnanosti tvořila emancipace žen a jejich zrovnoprávnění s muži. I přesto, že se postavení žen na trhu práce neustále posouvalo a zlepšovalo, tak k nastolení rovnoprávnosti nikdy úplně nedošlo.

Aktuálně na českém trhu práce je zaznamenána vysoká aktivita žen, a to 51 % (muži 69 %). Zároveň míra nezaměstnanosti žen je v porovnání s mužskou populací vyšší (9 % u žen a 5,9 % u mužů.), 4,8 % žen představuje dlouhodobou nezaměstnanost (muži 3 %). Jistý vliv při hledání zaměstnání představuje rodinná situace, věk, vzdělání, průměrná míra nezaměstnanosti žen v kraji, všechny tyto faktory vedou k diskriminaci žen na pracovním trhu.⁶⁷

4.3 Diskriminace žen na pracovním trhu

Diskriminace žen má kořeny v genderových ideologiích,⁶⁸ v horizontální a vertikální segregaci trhu, podle mužského a ženského pohlaví. V České republice jsou diskriminační normy v inzerátech na pracovní místa či při pohovorech standardní, kdy jsou obvykle ženě kladeny otázky, týkající se jejího věku (z důvodu odchodu na mateřskou dovolenou v krizovém věku) nebo mateřství a zajištění péče o

65 Tamtéž, s. 32

66 Tamtéž, s. 32

67 Tamtéž, s.34

68 Výše zmíněné genderové ideologie

dítě.⁶⁹ Zaměstnavatelé při pohovorech obvykle upřednostňují muže na základě předpokladů, že vykazují větší produktivitu než ženy.⁷⁰

Diskriminace žen se projevuje nižším platovým ohodnocením, obtížněji se dostávají do vyšších, řídicích funkcí, přijímání do zaměstnání (skrytá diskriminace pečování o dítě), tendence ukončení pracovního poměru dříve s ženou než mužem.

4.4 Vliv genderu při výběru povolání

S tím souvisí i ne příliš lukrativní nabídka povolání pro mužskou populaci. Muž dle genderových stereotypů by měl být schopen ze svého platu zabezpečit rodinu, zatímco žena pouze „doplňovat“ finanční rozpočet. Učitelská profese je pro vzdělané ženy více než lákavá, často představuje jistou flexibilitu z hlediska možnosti propojit práci s rodinou.⁷¹ Dle mého názoru ženy jsou primárně brány jako pečovatelky o děti, které si vybírají povolání spíše založené na vztahovosti a emocionalitě. Už při budoucím výběru povolání vnímají genderové stereotypy a zároveň racionálně pohlízejí na nerovnosti, které se pro ženy na trhu práce vyskytují. Naopak muži jsou vybíráni spíše do takových pozic, které neumožňují tak širokou flexibilitu propojenosti práce a rodiny. Zakotvené představy a jistá očekávání od mužů (například: zajištění rodiny, když je žena na mateřské dovolené), vyúsťují k jiné volbě při výběru budoucího povolání.⁷²

4.5 Obsazenost vyšších pozic v resortu školství

Z genderového hlediska obsazení vyšších pozic častěji tvoří muži než ženy. Jediná výjimka, kde muži zaujímají pouhých 13 % v řídicích funkcích, jsou školy pro žáky se speciálními potřebami. Na základních školách tvoří více než třetinu, a to 34 %. Na středních školách, konzervatořích a vyšších odborných školách více než polovinu, a to 57 % z celku.

69 www.genderonline.cz, Gender a sociologie, které pracuje v rámci sociologického ústavu Akademie věd v ČR, poskytují informace o výzkumech a publikacích týkajících se genderové problematiky

70 Tamtéž, .s.35

71 VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9. s. 22

72 *Feminismus.cz: Názorový portál současného feminismu [online]*. 2014 [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/zeny-v-netradicnich-povolanih-mohou-vstoupit-a-uspet>

Věková kategorie v řídicích pozicích se spíše pohybuje nad 35 let (do 35 let maximálně 4 %), samozřejmě toto věkové rozvrstvení souvisí s praxí, kterou nejprve musí každý absolvovat v pedagogickém oboru.⁷³

Ženy ve věku 36- 45 let se v řídicích funkcích vyskytují jen minimálně, na základní škole 20 % a na střední škole 14 % žen, naopak nadpoloviční většina na vrcholu své kariéry jsou v rozmezí 46-55 let, a to 51 % na základní škole a 53 % na střední škole. V poslední kategorii 56-65 let je na základní škole 26 % a na střední škole 30 %. Opět se vracíme do zajetého koloběhu, že muži jsou mnohem častěji ve vyšších funkcích.⁷⁴

V Evropě převládá pravděpodobnost, že bez zaměstnání se ocitne spíše žena než muž, v průměru o 3 %, V České republice ženy (dokonce více než je průměr v Evropské unii) zaostávají ve vyšších pozicích v managementu, zde je poměr *9,1:3,7 ve prospěch mužů* (ne moc odlišný je zastoupení žen i v politice).⁷⁵

4.6 Rozložení sborů podle věkové kategorie

Zásadní faktor, který ovlivňuje zastoupení sborů je věková struktura. Jedním z důsledků neatraktivnosti tohoto oboru je i fakt, že začínající učitelé zaujímají nízké procento a pedagogické sbory stárnou. Ve složení sboru je výhodou, když přibližně jednu třetinu až čtvrtinu tvoří mladí začínající učitelé (do 35 let), třetinu až polovinu střední věkové generace (mezi 36 až 50 lety) a jednu třetinu až čtvrtinu starší generace (nad padesát let).⁷⁶

V nejmladší kategorii do 35 let je podíl žen na základních školách nejnižší, ve výsledku 18 % aktivně pracujících učitelek, takto nízké procento ovlivňují mateřské povinnosti a následný odchod na mateřskou dovolenou. Kategorie 36-45 let udává, že po ukončení mateřské dovolené se vracejí zpět na pedagogickou půdu, procentuální zastoupení činí 31 %, z toho vyplývá skoro poloviční nárůst. Ve věku 46-55 let je

73 Statistika a my, Měsíčník českého statistického úřadu ,pozn. 44

74 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *STANOVISKO MŠMT K MOŽNOSTI OPTIMALIZACE SÍTĚ ŠKOL* [online]. Kateřina Böhmová ředitelka odboru vnějších vztahů a komunikace [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/stanovisko-msmt-k-moznosti-optimalizace-site-skol>

75 HELUS, Zdeněk, Pozn.33 s.82

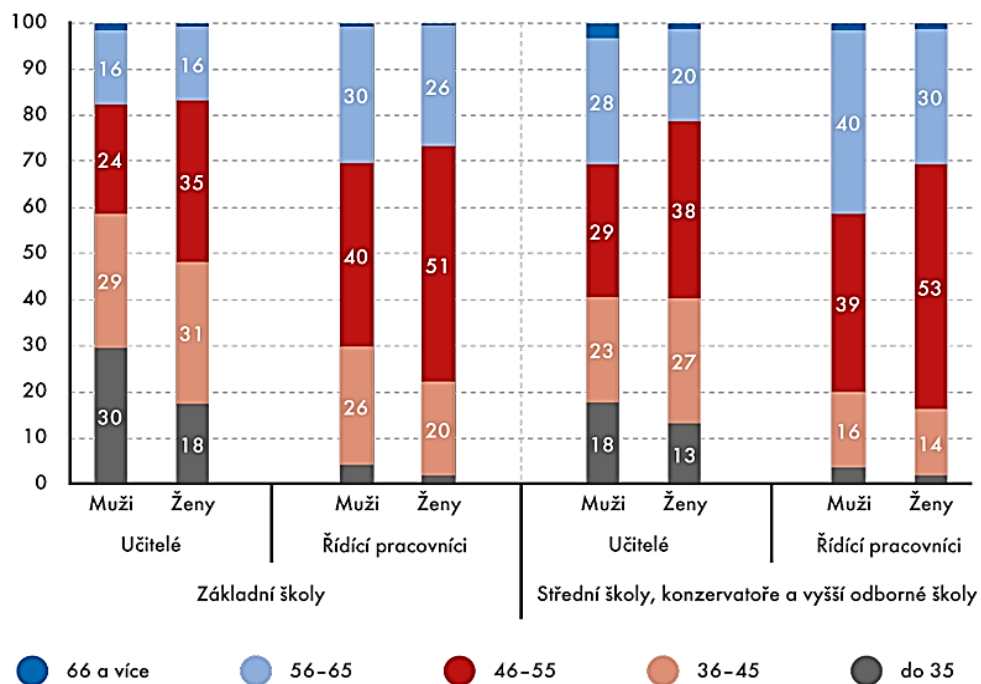
76 DVOŘÁK, Dominik. *Česká základní škola: více případová studie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1896-8. s. 186

počet žen nejvyšší 35 %. V důsledku neustále zvyšujících se věkových hranic odchodu do důchodu, narůstá i poslední věková kategorie v rozmezí 56-65 let na 16 % pracujících žen. Na středních školách, konzervatořích, vyšších odborných školách v porovnání se základními školami je rozdíl následující: 13 % do 35 let, 36-45 let – 27 %, 46-55 let – 38 %, 56-65 let – 20 %.⁷⁷

Se zcela opačnou situací se setkáváme u mužského pohlaví, kde se naopak zastoupení snižuje s rostoucím věkem. Do 35 let tvoří 30 % mužů, markantní rozdíl v porovnání s ženami. V kategorii 36- 45 let – 29 %, 45-55 let – 24 % a 16 % ve věku 56-65 let. Na středních školách je rozložení mužů mnohem vyrovnanější, na rozdíl od základních škol je ve vyšším věku 46-55 let – 29 % a v kategorii v rozmezí 56-65 let naplňuje 28 %. Mladí učitelé do 35 let tvoří 18 %. Z tohoto výzkumu je zcela jednoznačné, že muži na rozdíl od žen s rostoucím věkem mění povolání. Ze základní školy případně odcházejí na jiný typ škol, ale mnohem častěji povyšují do vyšších pozic.⁷⁸ Vše shrnuje graf uvedený níže. Barevně pomáhá ke snadnější orientaci obsazenosti pedagogických sborů dle věku.

⁷⁷ Statistika a my, Měsíčník českého statistického úřadu: *Oproti zahraničí u nás učí víc mužů [online]*. Michaela Kleňhová, vrchní ředitelka sekce demografie a sociálních statistik, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.statistika.cz/2016/03/oproti-zahranici-u-nas-uci-mene-muzu/>

⁷⁸ Statistika a my, Měsíčník českého statistického úřadu ,pozn. 44

¹⁾ Pozn.: Pracovníci škol zřizovaných MŠMT, obcemi a kraji; údaje vycházejí z přepočtených evidenčních počtů.

Graf 1 Rozložení pedagogických sborů podle věku

Zdroj: Statistiky a my, Měsíčník českého statistického úřadu, pozn. 44

5 Platové ohodnocení

Nízké platové tarify učitelů jsou dlouhodobě diskutovaným problémem. Nedostačující finanční hodnocení působí na celkové postavení učitelů ve společnosti. Ačkoliv pedagogičtí pracovníci jsou ohodnoceni podle nové platové tabulky, považují stanovenou výši odměny za nedostačující a neadekvátní v porovnání s ostatními profesemi splňující vysokoškolské vzdělání. Nesmíme zapomenout zmínit velice nízké platové ohodnocení v porovnání s ostatními zeměmi, které jsou též členem OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj). Tato fakta zásadně ovlivňují při volbě povolání. Platové ohodnocení je pro většinu populace zásadním faktorem, jednoznačně motivuje či demotivuje při výběru. Společnost se shodne, že vzdělávání budoucích generací patří mezi priority, v důsledku toho nároky na učitele stoupají, tudíž by platy měly být posuzovány objektivně dle kvalifikace, náročnosti profese a délky služební doby.⁷⁹

5.1 Odměňování

Odměňování spadá do pracovněprávních vztahů a platí základní princip peněžního plnění za práci u zaměstnavatele. Realizuje se formou „mzdy,⁸⁰ platu⁸¹ či jiné peněžní nebo nepeněžní odměny“ za vykonanou práci, jak je ustanoveno dle zákona.⁸² Plat stanovuje podle „§ 122“ *zákoníku práce* zaměstnavatel, zřizovatel u ředitele školy

79 Průměrné mzdy podle profese: *Aktuální výsledky šetření [online]*. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Aktualni>

80 Mzda je peněžité plnění a plnění peněžité hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnavatelem a zaměstnanci za práci (§ 109 odst. 2 ZP). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Základy pracovně právní legislativy ve školství (mzda a pracovní doba učitele)[online]*. Advokátní kancelář JUDr. Richard Halška [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <pages.pedf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Ucitel-a-provoz-skoly-JS.pptx>

81 Plat je peněžité plnění poskytované za práci zaměstnanci zaměstnavatelem, kterým je stát, územní samosprávný celek, státní fond I, příspěvková organizace, jejíž náklady na platy a odměny za pracovní pohotovost jsou plně zabezpečovány z příspěvku na provoz poskytovaného z rozpočtu zřizovatele nebo z úhrad podle zvláštních právních předpisů, nebo školská právnická osoba zřízená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí podle školského zákona.⁸¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Základy pracovně právní legislativy ve školství (mzda a pracovní doba učitele)*, pozn. 63

82 KOCIANOVÁ, Renata. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2497-3. s. 160

– tj. statutárního orgánu, způsobem vložení takové výše, kterou udávají právní předpisy vydané k jeho provedení.⁸³

5.1.1 Ustanovení platů

Na základě nařízení, která byla zmíněna a snahy školských odborů došlo k navýšení nynějších platových tarifů a přidání jednoho stupně pro učitele s dlouhodobou praxí. Do listopadu 2015 platová tabulka končila na 27 letech v oboru, v důsledku těchto změn se zvýší rozdíl platů mezi nezkušeným a zkušeným pedagogem z nynějších 5 350 Kč na 6 410 Kč. Touto změnou je vynulována deformace z roku 2011 a 2012, kdy noví pedagogové dostali přidáno. Na základě toho byl stanoven předpoklad navýšení motivace čerstvých absolventů a následné pokračování v oboru i po ukončení studia.⁸⁴

5.1.2 Změny v ohodnocení

Platový stupeň se do 31. 8. 2016 se určoval podle vykonané učitelské praxe a typu vzdělání. Nově zaměstnanec veřejné instituce (škola, nemocnice aj.) v obyčejném pracovním poměru je posuzován „*podle druhu*“ práce sjednocené pracovní smlouvou a „*podle požadovaných nejnáročnějších prací*.“⁸⁵ Odpovídající třídu najdeme v Katalogu prací, který je podrobně rozepsán podle pracovní náplně vykonávajícího. Jednotlivé třídy se dále dělí na stupně, podle nejvyššího „*dosaženého vzdělání a započitatelné praxe*.“⁸⁶

83 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 56

84 Školský portál Pardubického kraje, Klíč ke vzdělání a vědění na dosah: *O kolik se od listopadu 2015 zvednou platy učitelů?* [online]. Miluše Málková [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.klickevzdelani.cz/Pedagogi%C4%8Dt%C3%AD-pracovn%C3%ADci/Sborovna/Informace-pro-pedagogy/ID/26072/O-kolik-se-od-listopadu-2015-zvednou-platy-ucitelu>

85 Kupní síla: *Platové třídy a tabulky 2017*, pozn. 61

86 Kupní síla: *Katalog prací stanovuje vaši platovou třídu* [online]. Petr Woff [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://kupni-sila.cz/katalog-praci/>

Tabulka 6 Platové tarify v ČR do 31. 8. 2016 (v Kč)⁸⁷

Platové třídy	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Stupeň praxe											
do 6 let	10 190	11 050	11 950	12 960	16 430	20 530	20 700	21 070	21 530	22 050	22 870
do 12 let	11 000	11 900	12 910	13 970	17 090	20 850	21 120	21 500	22 280	23 030	24 340
do 19 let	11 790	12 800	13 870	15 090	17 960	21 380	21 700	22 170	23 430	24 700	26 370
do 27 let	12 750	13 820	14 990	16 220	18 980	22 100	22 580	23 200	25 000	26 820	29 110
do 32 let	13 700	14 880	16 100	17 490	20 100	23 080	23 700	24 600	27 250	29 500	32 360
nad 32 let	14 100	15 300	16 570	18 000	20 700	23 600	24 200	25 290	27 940	30 230	33 130

Nové platové tabulky byly schváleny 1. 9. 2016 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, konečný výsledek činí nárůst 5-6 % v celkovém platovém ohodnocení.

Tabulka 7 Platové tarify v ČR od 1. 9. 2016 (v Kč)⁸⁸

Platové třídy	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Stupeň praxe											
do 2 let	10 700	11 610	12 560	13 610	17 260	21 570	21 750	22 140	22 620	23 170	24 030
do 6 let	11 100	12 030	13 080	14 170	17 750	21 760	21 950	22 530	23 100	23 870	25 160
do 12 let	11 800	12 830	13 920	15 160	18 220	22 010	22 290	22 820	24 020	24 870	26 520
do 19 let	12 610	13 700	14 880	16 110	19 060	22 470	22 980	23 670	25 030	26 700	28 720
do 27 let	13 410	14 600	15 850	17 240	19 910	23 170	23 710	24 670	26 590	28 750	31 550
do 32 let	14 560	15 830	17 160	18 650	21 320	24 350	25 020	26 040	28 810	31 130	34 100
nad 32 let	14 970	16 260	17 640	19 170	21 930	24 910	25 560	26 740	29 500	31 910	34 920

Tabulka například udává, že začínající učitel v primárním vzdělání pobíral měsíční hrubou mzdu 21 530 Kč. Díky této aktualizaci si polepší o 1 090 Kč. V žadných platových tabulkách není započítáváno osobní ohodnocení, které stanovuje zaměstnavatel. Třídy 8 až 14 odpovídají finančnímu ohodnocení učitelů. Dále určují platy i dalším pedagogickým pracovníkům: viz tabulka.⁸⁹

87 Kupní síla: Platové třídy a tabulky 2017, pozn. 61

88 Kupní síla: Platové třídy a tabulky 2017, pozn. 61

89 Kupní síla: Platové třídy a tabulky 2017, pozn. 61

Tabulka 8 Platové třídy ostatních pedagogických pracovníků⁹⁰

vychovatel	8 – 12 třída
speciální pedagog	11 – 13 třída
pedagog volného času	8 – 13 třída
asistent pedagoga	4 – 9 třída
lektor a instruktor	6 – 12 třída
akademický pracovník	12 – 15 třída ⁹¹

5.2 Srovnání platů na pracovním trhu

Když srovnáme platy v jednotlivých pracovních sférách, nebudeme překvapeni, že toto objasnění bývá často diskutováno jako jeden z hlavních pilířů feminizace v českém školství a muži raději volí alternativní možnost než být učitelem.

Tabulka 9 Srovnání platů⁹²

Podskupiny a kategorie CZ-ISCO	Hrubá měsíční mzda (medián)	Hrubá měsíční mzda (průměr)
nejvyšší představitelé společnosti (politických, zájmových a příbuzných organizací)	50 368 Kč	84 171 Kč
pracovníci v zemědělství, lesnictví, myslivosti a oblasti životního prostředí	32 439 Kč	39 574 Kč
pracovníci v průmyslové výrobě	51 087 Kč	67 950 Kč
řídící pracovníci v maloobchodě a velkoobchodě	27 639 Kč	37 925 Kč
všeobecné sestry se specializací	26 619 Kč	27 377 Kč
učitelé na vysokých školách a vyšších odborných školách	34 160 Kč	39 789 Kč
učitelé odborných předmětů, praktického vyučování, lektoři	25 081 Kč	29 025 Kč

Z uvedené tabulky vyplývá, že učitelé odborných předmětů praktického vyučování mají dokonce nižší platové ohodnocení než specializované zdravotní sestry či řídící pracovníci v maloobchodě a velkoobchodě. Mzdy ve školství jsou natolik nízké, že nepředstavují u mužů dlouhodobou prestiž. V důsledku toho nastává komplikace ve výchovně-vzdělávacím procesu, zejména na druhém stupni základní školy, kde mimizivý zástup mužských vzorů pro adolescenty způsobuje značné problémy, například s kázní.⁹³

90 Kupní síla: *Platové třídy a tabulky 2017*, pozn. 61

91 Přestože v nové tabulce 15. třída chybí.

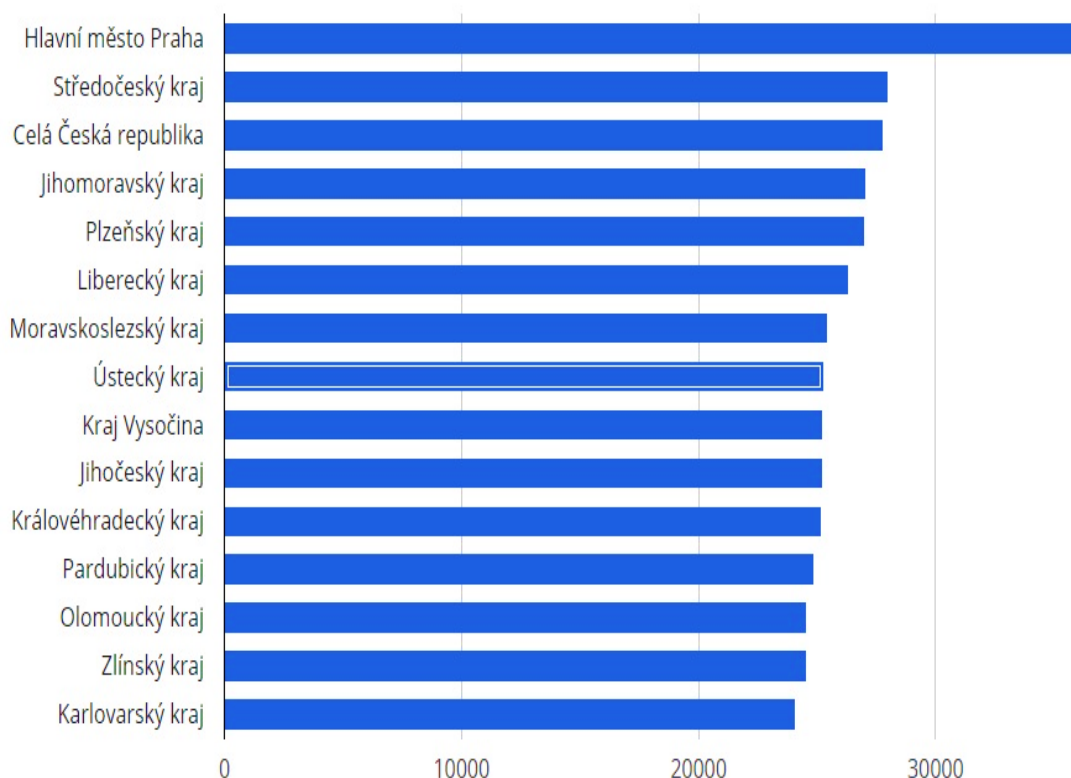
92 Průměrné mzdy podle profese, pozn. 50

93 KOLÁŘ, Zdeněk, pozn. 4 . s. 42

5.3 Pedagogové v jednotlivých regionech

Zveřejněné údaje jsou obvykle publikovány v celorepublikovém měřítku. Stanovuje se průměr, z kterého nevyplývá, jaká situace opravdu v daných regionech panuje, protože v každém regionu je nastavena jiná průměrná mzda.⁹⁴

Když se zaměříme na jednotlivé regiony, výsledek může překvapit, je tedy potřeba porovnávat separátně viz Graf 2.⁹⁵

Graf 2 Platové ohodnocení v ČR podle krajů

Zdroj: Kupní síla: Situace pedagogů v regionech, pozn. 66

Průměrná mzda v Praze je kolem 32 621 - 35 000 Kč měsíčně, Středočeský kraj průměrně 27 749 Kč, Jihomoravský průměrně 24 181 Kč, Plzeňský kraj průměrně 23 846, Liberecký kraj průměrně 22 789 Kč, Moravskoslezský kraj průměrně 22 787 Kč, Ústecký kraj průměrně 22 785 Kč, Kraj Vysočina 22 307 Kč atd., dále se průměr pohybuje velice podobně, nejmenší průměrný plat pobírají v Karlovarském

⁹⁴ Kupní síla: *Situace pedagogů v regionech*[online]. Michaela Kleňhová, vrchní ředitelka sekce demografie a sociálních statistik, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/03/situace-pedagogu-v-regionech/>

⁹⁵ Kupní síla: *Situace pedagogů v regionech*, pozn. 66

kraji 21 274 Kč.⁹⁶ Z grafu i z podložených údajů, nám vyplývá, že situace v daných krajích jsou opravdu odlišné a těžko se porovnávají. Sice v Praze pobírají učitelé o několik tisíc korun více než v ostatních krajích, ale musíme podotknout, že úroveň společenského žití je zcela na jiné úrovni.

Bez ohledu na pohlaví se výdělky pohybují na úrovni od 80 % průměrného platu v Praze až do 118 % v Karlovarském a Ústeckém kraji. Kantoři středních a vyšších odborných škol či konzervatoří jsou na tom velice podobně, dochází k nepatrnému navýšení na 87 % platu u mužů a 88 % u žen v Praze až do 126 % u mužů a 124 % u žen Karlovarském kraji.⁹⁷

Za zmínku stojí Liberecký kraj, kde dochází k největšímu genderovému rozdílu, co se platového ohodnocení týká. Učitelé středních škol pobírají 123 % průměrné mzdy a učitelky 119 %, přesto je toto ohodnocení více než obстойné.⁹⁸

5.4 Procentuální shrnutí platů učitelů

Při komparaci učitelských platů s jednotlivými zeměmi, musíme brát v úvahu tyto tři podvody.

- HDP na obyvatele
- průměrná mzda v uvedené zemi
- celková životní úroveň

Jedno z neobjektivnějších faktů je HDP na obyvatele, který nám pomůže přijít na to, proč je tak propastný rozdíl v platových tarifech. Evropská unie kontroluje poměr výše učitelského platu k průměrnému domácímu produktu na obyvatele. Ukazatel HDP nám udává, jak velká část skutečně vyprodukované hodnoty společnost přerozdělí pomocí svých veřejných rozpočtů na učitelské platy. Následná komparace poskytne přehled v rozdílu nástupního a platu na konci kariéry v jednotlivých zemích. Vývoj platu v České republice se během přibývání praxe zvětšuje minimálně.

⁹⁶Prace.cz: Aktuality z trhu práce: *Mzdy podle regionů[online]*. [cit. 2016-12-11]. Dostupné z: <http://www.prace.cz/poradna/aktuality/detail/article/mzdy-podle-regionu-porovnejte-si-vydelek/>

⁹⁷ Kupní síla: *Situace pedagogů v regionech*, pozn. 66

⁹⁸ Kupní síla: *Situace pedagogů v regionech*, pozn. 66

V důsledku HDP na jednoho obyvatele jsou učitelé v jiných zemích ohodnoceny více než dvojnásobně rozdílnou sumou. Další z příčin představuje i rozdílný počet odpracovaných hodin v jednotlivých zemích a zároveň různé struktury učitelských platů.⁹⁹

V zemích členem OECD učitel pobírá v preprimárním a primárním vzdělávání průměrně 78 % platu zaměstnance s podobným vzděláním. V nižším sekundárním vzdělávání to činí 80 %, ve vyšším sekundárním vzdělávání 82 %. V České republice učitel pobírá v primárním i nižším sekundárním vzdělávání přibližně 52 % mzdy zaměstnance s podobným vzděláním. Ve vyšším sekundárním vzdělávání se hodnocení pohybuje průměrně 56 %.¹⁰⁰

Platy učitelů s 15letou praxí v rámci zemí OECD s obvyklou kvalifikací (nejčastější určení platové třídy) roční průměr představuje v preprimárním vzdělávání 38 653 USD (966 325 Kč, měsíčně 80 527 Kč), v primárním vzdělávání 41 245 USD (1 031 125 Kč, měsíčně 85 927 Kč), v nižším sekundárním vzdělávání 42 825 USD (1 070 625 Kč, měsíčně 89 218 Kč) a ve vyšším 44 600 USD (1 115 000 Kč, měsíčně 92 916 Kč). Česká republika spadá mezi nejhůře hodnotící země v OECD.

Roční platy učitelů po 15leté praxi dosahují na částku 17 099 USD (427 475 Kč, měsíčně 35 622 Kč) v preprimárním vzdělávání a 18 237 USD (455 925 Kč, měsíčně 37 993 Kč) ve všech zbylých vzdělávání. Z toho vychází, že se platové tarify logicky zvyšují po nabytí vyššího stupně vzdělávání. Například v zemích: Belgie, Finsko, Maďarsko, Slovensko učitele po uplynutí 15leté praxe ve vyšším sekundárním vzdělávání pobírají minimálně o 25 % více než učitelé v preprimárním vzdělávání.¹⁰¹

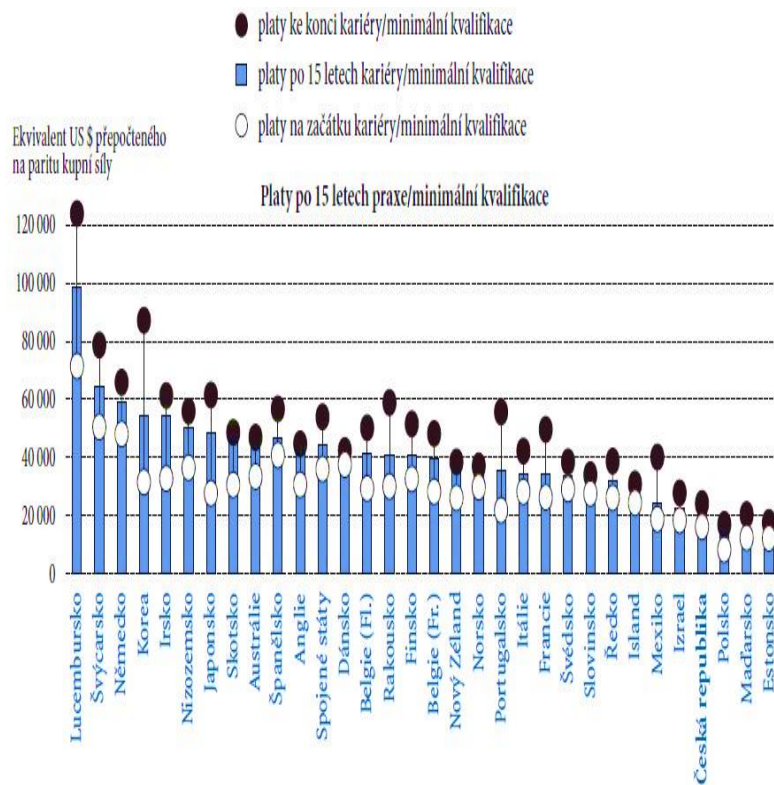
Mzdy na vrcholu kariéry v zemích OECD jsou vyšší než u začínajících učitelů, v preprimárním průměru o 64 %, 66 % v primárním, 65 % v nižším sekundárním

99 DIVINOVÁ, Michaela. *Postavení učitelů ve společnosti: aktuální problémy*. Brno, 2006. Diplomová. Masarykova univerzita Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Ing. Katarína Poluncová.

100 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *ČESKÉ ŠKOLSTVÍ V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ [online]*. 2015 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/ceske-skolstvi-v-mezinarodnim-srovnani-1>

101 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn.73

a 66 % ve vyšším sekundárním vzdělávání. V České republice se platy zahrnují procentuální rozdíl začínajících učitelů a na vrcholu kariéry průměrně pohybují, 10 % v preprimárním, o 22 % ve všech ostatních stupních vzdělávání.¹⁰²

Graf 3 Srovnání platů v ostatních zemích OECD

Zdroj: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 70

Samotný graf jednoznačně dokazuje, že Česká republika je čtvrtou nejhůře hodnocenou zemí mezi ostatními státy členy OECD. Když se zaměříme na dílčí faktory pobírání platů mezi obdobími na začátku kariéry a na konci kariéry, vidíme, že rozdíl je od ostatních zemí opravdu minimální. Motivace kariérního růstu je v České republice mizivá, naopak například v Lucembursku a v Koreji je maximální plat dvojnásobně vyšší než počáteční.

102 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 73

Nejlépe hodnocení učitelé jsou v Lucembursku, kde je maximální plat skoro dvojnásobně vyšší než ve druhé nejlépe hodnocené zemi, Švýcarsku. Na třetím místě je Německo, které se zhruba shoduje v počátečních platech se Švýcarskem, ale na vrcholu kariéry maximální plat ani zdaleka nedosahuje podobné částky. Největší rozdíl mezi počátečním platem a konečným najdeme v Koreji a Lucembursku, naopak nejmenší rozdíl panuje v Dánsku, Slovinsku, České republice, Polsku, Maďarsku a Estonsku.

6 Kariérní řád

Vláda schválila 7. 11. 2016 novelu zákona o pedagogických pracovnících, který se zaměřil na kariérní systém. „*Ten je jednou z priorit Strategie vzdělávací politiky a Dlouhodobého záměru vzdělávání do roku 2020 a vláda se k jeho přijetí zavázala v koaliční smlouvě.*“¹⁰³

Od tohoto nového systému si nynější ministryně školství Kateřina Valachová slibuje: „*Možnost profesního rozvoje, lepší finanční ohodnocení a na základě toho představující větší perspektivu povolání pro mladé začínající učitele a celkové zvýšení popularity ve společnosti.*“¹⁰⁴ Zvýšit kvalitu jednotlivých kantorů a zároveň zlepšení školství jako v celku takového. Přímá úměrnost nám jednoznačně stanovuje, že za předpokladu zvýšení kvality řízení škol, učitelů, se bude zlepšovat i výkon žáků, kteří jsou prioritou.¹⁰⁵

6.1 Pokyny řádu

Novela doplňuje již existující kariérní systém, kde cestu osobního rozvoje vyplňovaly určité specializace. Markantní rozdíl spočívá v zaměření na začínající kantory, měli by mít mnohem více času na zaškolení a poznání své profese, zároveň zkušený učitel bude ohodnocený bonusem 3 000 Kč za doprovázení adaptačního období nováčka.¹⁰⁶ Základ nového systému tvoří třístupňový standard, který má za úkol motivovat a zabránit stereotypu učitelské profese a naopak zvýšit kvalitu práce ve školství.

- *oblast osobního profesního rozvoje (dříve Učitel a jeho profesní Já)*
- *oblast vlastní pedagogické činnosti (dříve Učitel a jeho žáci)*
- *oblast spolupráce a podílu na rozvoji školy (dříve Učitel a jeho okolí)*¹⁰⁷

103 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Titulní stránka / Ministerstvo / Pro novináře / Tiskové zprávy / Vláda schválila kariérní řád pro učitele VLÁDA SCHVÁLILA KARIÉRNÍ ŘÁD PRO UČITELE [online]*. Praha: Kateřina Valachová., 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.klickevzdelani.cz/Pedagogi%C4%8Dt%C3%AD-pracovn%C3%ADci/Sborovna/Informace-pro-pedagogy/ID/26072/O-kolik-se-od-listopadu-2015-zvednou-platy-ucitelu>

104 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *KARIÉRNÍ ŘÁD - PROFESNÍ ROZVOJ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ [online]*. Praha [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>

105 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 81

106 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 76

107 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 76

6.1.1 První kariérní stupeň (KS1)

Dvouletá adaptace začínajícího učitele se zaměřuje na poskytování podpory a zasvěcení do potřeb školy. Rozvoj je podporován, jak ze strany vedení školy, tak samotnými učiteli, především jemu určeným uvádějícím učitelem. Po uplynutí lhůty je kantor zhodnocen vedením školy a uvádějícím učitelem, který se podílel na jeho rozvoji. Hodnocení kontroluje, zda proběhl proces sebezdokonalení a posun kantora vpřed a zároveň poukazuje na výsledky žáků po jeho dobu působení. Vše potřebné je zaznamenáno v podkladovém portfoliu.¹⁰⁸

6.1.2 Druhý kariérní stupeň (KS2)

Po splnění všech požadavků KS1 a zároveň splnění atestačního řízení je kantor zařazen do KS2. Atestace je vyhodnocena z podkladového portfolia, kde je uvedeno, že kantor má dostatek zkušeností a dobré výsledky s žáky a neustálé učení se novým znalostem. Atestační komise následně vyhodnotí, jestli jsou všechny podmínky splněny. Povýšení v platovém tarifu znamená poskočení z 11. platové třídy 1. stupně do 12. platové třídy 2. stupně.¹⁰⁹

6.1.3 Třetí kariérní stupeň (KS3)

Nejvyššího stupně dosáhne kantor po vykonání navržené praxe trvající deset let, stabilně podávající kvalitní výsledky a opět projde atestací. Řízení probíhá na stejném základě jako při dosažení KS2. Kantor se podílí v rozvoji nováčků ve své škole (příplatek 3 000 Kč). Určení dalších benefitů je na zaměstnavateli.¹¹⁰

108 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 76

109 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 76

110 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pozn. 76

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na socioekonomické postavení učitele ve společnosti. Objektivně vymezila aktuální problémy učitelství, viz rozsáhlý jev feminizace, který se nadprůměrně a neustále rozšiřuje, přestože je mužská role v resortu školství potřebná. Pomocí syntézy a komparace jsem se zaměřila, jak genderové aspekty souvisí s feminizací a způsobem odměňování, znázorňuji přehled různých stupňů vzdělávání a analyzuji jejich samotný dopad na prestiž postavení učitele.

Dále jsem se věnovala komparaci zastoupení učitelů a učitelek na různých typech škol, procentuální ukazatele statistiky jednoznačně potvrdily nadprůměrnou feminizaci v České republice i v ostatních zemích OECD. Feminizace zaznamenává v posledních pěti letech mírný nárůst i přesto, že ženy tvoří nadpoloviční většinu pedagogických sborů (kromě vysokoškolského stupně, kde se pohybuje obsazení žen mírně pod poloviční většinou). Feminizace je ovlivněna mnoha různými faktory: neatraktivní finanční ohodnocení a tím zapříčiněná nízká motivace mužů, ale i zakotvené genderové stereotypy mužské a ženské role při výběru povolání aj.

Paradoxně učitelská profese se v měření prestiže umísťuje na předních příčkách i přesto, že z ekonomického pohledu je učitelské povolání považováno za nedocenené. Tento výsledek zapříčinila kritéria, kterými se respondenti řídili: potřebné znalosti, ale i velkou roli hrála důležitost profese ve společnosti. V tomto případě se částečně objasnil paradox dané situace. Výsledek jednoznačně dokazuje společenskou potřebnost učitelského povolání nesouvisející s finančním ohodnocením, které je nedostačující. Především v porovnání s ostatními platy na pracovním trhu, kde si učitelé stojí na 4. a 5. pozici. Výsledek statistiky, který mi vyšel, jasně dokazuje, že naše společnost si uvědomuje potřebnost učitelské profese, ale žádným určitým způsobem učitelskou cestu neusnadňuje, neustálé klesání autority učitelů a zvyšování nároků jsou v rozporu s výsledky měření prestiže. Socioekonomické postavení samotní učitelé vnímají adekvátně odpovídající ekonomické situaci. I přes četné změny, které se v poslední době odehrály, učitelé si v porovnání s náročností práce s jiným vysokoškolským vzděláním připadají nedocenení.

Nejrozsáhlejší kapitola potvrdila již dlouhodobě diskutovaný jev platových tarifů. Neustále upozorňovaný problém finančního ohodnocení úzce souvisí i s nadprůměrnou feminizací učitelské profese. Zakotvené genderové stereotypy, kde už v historii trhu je jasně stanoveno, že ženy jsou méně ohodnoceny než muži. Ženská role je na pracovním trhu z dlouhodobého hlediska nedoceněna a mnohdy dokonce i částečně diskriminována. Od ženy se stále primárně očekává, že spíše doplňuje finanční rozpočet a muž svým platem stabilně udržuje chod domácnosti. Neustále rostoucí feminizace má zajisté značný a negativní vliv na prestiž a socioekonomické postavení učitele ve společnosti. Aktuální změny v platových tarifech stále nedosahují takových částek, aby se začala zvyšovat obsazenost mužské role v resortu školství. Pohybujeme se v zajetém koloběhu, s kterým souvisí genderové stereotypy postavení žen na trhu práce a jejich nízké finanční ohodnocení, které se promítá dlouhodobě v resortu školství jak z finančního hlediska, tak i v samotném postavení učitelského statusu ve společnosti.

Platy v České republice v porovnání s ostatními zeměmi taktéž členy OECD, spadá ČR mezi nejhůře hodnocené země. Při této komparaci musíme brát v úvahu hrubý domácí produkt na obyvatele, průměrnou mzdu a celkovou životní úroveň v dané zemi. V důsledku HDP učitelé pobírají až dvojnásobně nižší plat v České republice, i jistý vliv představují jiné pracovní směny a rozdílná struktura učitelských platů, což je stanoveno celkovou životní úrovní v dané zemi. Z dlouhodobého hlediska v České republice motivace kariérního růstu není příliš vysoká, přestože nějaký posun v platovém řádu nastane, stále je rozdíl minimální a propastný oproti celosvětovému měřítku. Těmito výsledky se opět vracíme na začátek zajetého koloběhu, nízký kariérní růst úzce souvisí s nedostačujícím zájmem mužské populace a tím pádem již zmiňovanou vysoce rozšířenou feminizací v resortu v školství.

Jednoznačně všechny faktory rozebírané v práci ovlivňují při budoucí volbě povolání. Nejdůležitější a stále nejdiskutovanější téma finančního ohodnocení stále určuje obsazenost v resortu školství a na základně toho samotné sebehodnocení učitelů, jaké zauímají socioekonomické postavení ve společnosti., Většina populace považuje proces vzdělávání za jeden z nejdůležitějších pilířů při formování budoucí generace, tudíž by mělo neustále docházet k progresu směrem kupředu. Do budoucna je potřeba neustále zvyšovat perspektivu povolání jak u čerstvých absolventů pedagogického studia, tak motivovat stávající učitelé, aby nesklouzli k případnému stereotypu.

Seznam použité literatury

- ARMOUR, Ellen T. *Deconstruction, feminist theology, and the problem of difference: subverting the race/gender divide*. Chicago: University of Chicago Press, c1999. Religion and postmodernism. ISBN 0-226-02689-2.
- České školství v mezinárodním srovnání: stručné seznámení s vybranými ukazateli publikace OECD Education at a glance*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání - Divize nakladatelství Tauris, 2002. s. 400
- DIVINOVÁ, Michaela. *Postavení učitelů ve společnosti: aktuální problémy*. Brno, 2006. Diplomová. Masarykova univerzita Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Ing. Katarína Poluncová.
- DVOŘÁK, Dominik. *Česká základní škola: vícepřípadová studie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1896-8.
- DYTRT, Zdeněk. *Ženy a management: kreativita, inovace, etika, kvalitativní management*. Brno: BizBooks, 2014. ISBN 978-80-265-0150-3
- GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP (eds.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4
- HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1
- JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9
- JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
- KEDRON, Katerina. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*. Praha: Karolinum, 2014. Studia philologica Pragensia. ISBN 978-80-246-2565-2.
- KOCIANOVÁ, Renata. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2497-3.
- KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.

- KOLDINSKÁ, Kristina. *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-343-1. s. 22
- KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.
- PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4
- PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]. Vyd. 1.* Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.
- PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-621-7.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4054-6
- SOKOL, Josef a Josef KLIKA (eds.). *Stručný slovník pedagogický*. Praha: Ústřední spolek jednot učitelských v Čechách, 1893.
- VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd.* Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.
- VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika. Vyd. 3.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-68-6
- VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4
- Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

Gender. *Gender online [online]*. [cit. 2017-05-01]. Dostupné z: <http://www.gendersonline.cz/cs>

Český statistický úřad: *Statistická ročenka České republiky - 2015 [online]*. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2015>

Kupní síla: *Katalog prací stanovuje vaši platovou třídu [online]*. Petr Woff [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://kupnisila.cz/katalog-praci/>

Kupní síla: *Platové třídy a tabulky 2017: kompletní přehled [online]*. Petr Woff, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://kupnisila.cz/platove-tridy-tabulky>

Kupní síla: *Situace pedagogů v regionech [online]*. Michaela Kleňhová, vrchní ředitelka sekce demografie a sociálních statistik, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/03/situace-pedagogu-v-regionech/>

Kupní síla: *Průměrná mzda podle profesí, pohlaví a regionů [online]*. Petr Woff, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://kupnisila.cz/prumerna-mzda/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *STANOVISKO MŠMT K MOŽNOSTI OPTIMALIZACE SÍTĚ ŠKOL [online]*. Kateřina Böhmová ředitelka odboru vnějších vztahů a komunikace [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/stanovisko-msmt-k-moznosti-optimalizace-site-skol>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *NAŘÍZENÍ VLÁDY č. 564/2006 Sb. o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě [online]*. MPSV /

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Základy pracovně právní legislativy ve školství (mzda a pracovní doba učitele)* [online]. Advokátní kancelář JUDr. Richard Halška [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: pages.pedf.cuni.cz/kddd/files/2015/03/Učitel-a-provoz-školy-JŠ.pptx

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Titulní stránka / Ministerstvo / Pro novináře / Tiskové zprávy / Vláda schválila kariérní řád pro učitele VLÁDA SCHVÁLILA KARIÉRNÍ ŘÁD PRO UČITELE* [online]. Praha: Kateřina Valachová., 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.klickevzdelani.cz/Pedagogi%C4%8Dt%C3%AD-pracovn%C3%ADci/Sborovna/Informace-pro-pedagogy/ID/26072/O-kolik-se-od-listopadu-2015-zvednou-platy-ucitelu>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *KARIÉRNÍ ŘÁD - PROFESNÍ ROZVOJ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ* [online]. Praha [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Education at a Glance 2016.pdf* [online]. 2016 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/publikace-education-at-a-glance-1>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *ČESKÉ ŠKOLSTVÍ V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ* [online]. 2015 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/ceske-skolstvi-v-mezinarodnim-srovnani-1>

Počty lékařů na 1000 obyvatel v České republice [online]. [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.arr.cz/downloads/observator/uzemi/>

Prestiž učitelství pohledem studentů učitelství a pedagogů [online]. Mgr. Lucie Sochorová, 2014 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/wmus/studium/doktor/teoreticke_reflexe_hv_10_1/sochorova.pdf

Průměrné mzdy podle profese: *Aktuální výsledky šetření [online].* [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.ispv.cz/cz/Vysledky-setreni/Aktualni>

Statistiky a my, Měsíčník českého statistického úřadu: *Oproti zahraničí u nás učí víc mužů [online].* Michaela Kleňhová, vrchní ředitelka sekce demografie a sociálních statistik, 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2016/03/oproti-zahranici-u-nas-uci-mene-muzu/>

Školský portál Pardubického kraje, Klíč ke vzdělání a vědění na dosah: *O kolik se od listopadu 2015 zvednou platy učitelů? [online].* Miluše Málková [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: <https://www.klickevzdelani.cz/Pedagogi%C4%8Dt%C3%AD-pracovn%C3%ADci/Sborovna/Informace-pro-pedagogy/ID/26072/O-kolik-se-od-listopadu-2015-zvednou-platy-ucitelu>

TREXIMA, spol. s.r.o., 2016 [cit. 2016-12-02]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=nv564_2006

Z 390 Školní pedagogika: *Pedagogika jako věda o edukačních procesech [online].* [cit.2016-12-02]. Dostupné z: <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/pedagogika/pedagogika.html>